

ОГЛЯД ВІТЧИЗНЯНОГО ТА СВІТОВОГО РИНКІВ ЛІЗИНГУ

© Подольчак Н.І., 2008

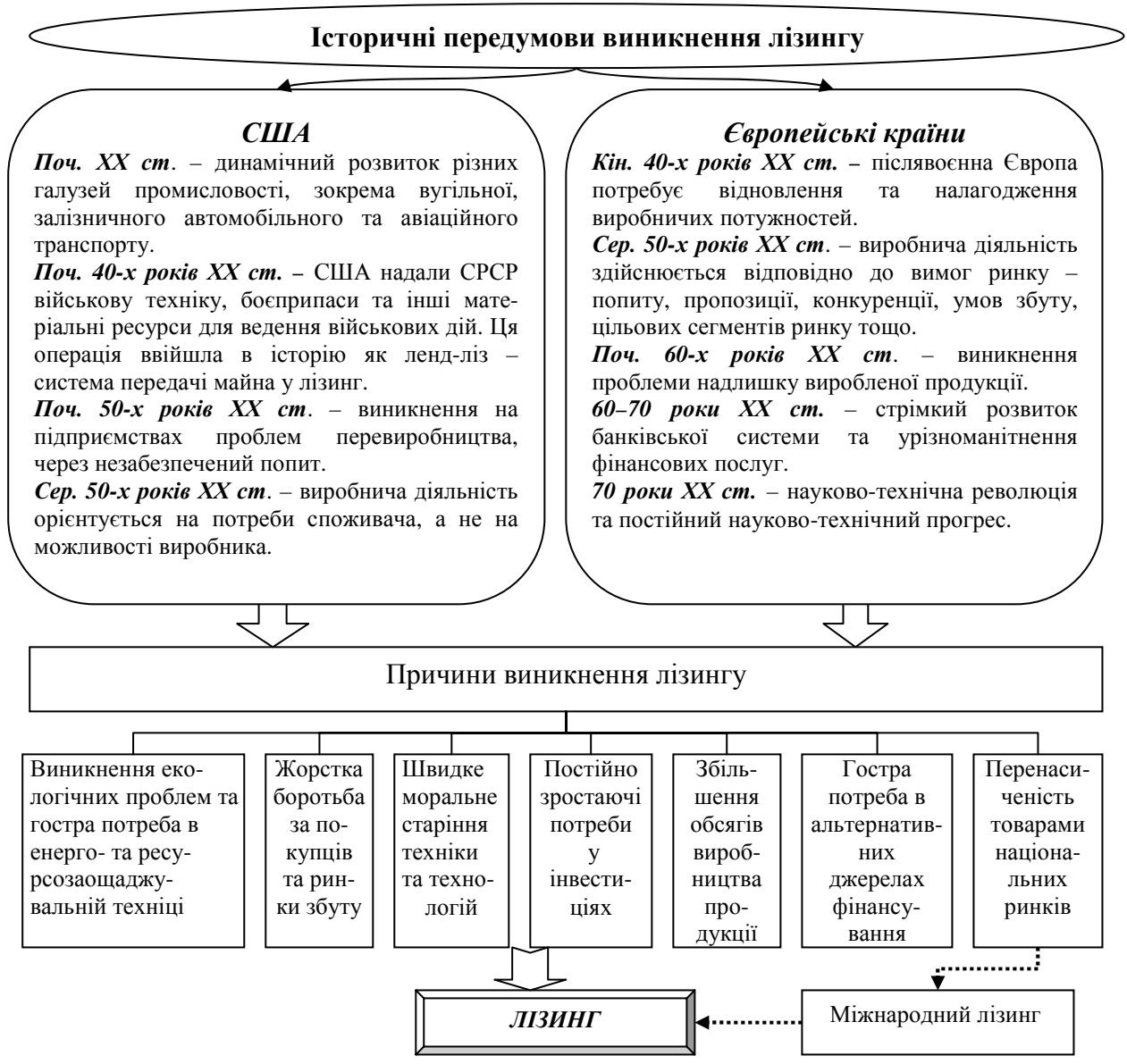
Розглянуто історичний аспект розвитку лізингової діяльності у світі, визначено основні передумови та економічні причини виникнення лізингових операцій у США та європейських країнах. Виконано порівняльний аналіз сучасних ринків лізингових послуг США, Німеччини, Японії, України за такими ознаками: основні умови договору фінансового лізингу та характерні особливості лізингової діяльності. Визначено пріоритети подальшого розвитку вітчизняного ринку лізингових послуг.

It was considered the historical aspect of world leasing activity. It was identified the main prestep and economic reason of leasing operation in the USA and European Union countries. It was compared the analysis of current market of leasing services in the USA, Germany, Japan, Ukraine by such factor: main principle of financial leasing and peculiarities of leasing activity. It was researched the priorities of national market of leasing activity development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Лізингова діяльність відіграє значну роль у розвитку як світової, так і вітчизняної економік. З кожним роком ця діяльність суб'єктів господарювання все активніше впливає на інноваційне зростання різних ринків економіки, сприяє припливу інвестицій у виробництво завдяки створенню ефективнішого та доступнішого для вітчизняних підприємств механізму фінансування. На думку іноземних теоретиків та практиків лізингу, використання схем лізингу позитивно впливає на зростання обсягів внутрішнього виробництва, оновлення основних фондів підприємств та активізацію інноваційних процесів у державі. Провідні іноземні лізингові компанії швидко та вміло пристосовуються до реальних потреб сучасної економіки, впроваджуючи новітні форми та методи надання лізингових операцій та розширюючи можливі сфери застосування. В українській економіці, через низку проблем економічного, політичного та соціального характеру лізинг не займає належного місця і вітчизняні підприємств не можуть використати його потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Дослідження світового ринку лізингу дає можливість проаналізувати нагромаджені міжнародною спільнотою теоретичні знання та практичний досвід, адаптувати та використати їх у вітчизняній економіці. Досліджуючи світову історію лізингу, можна стверджувати, що коріння лізингу сягають у глибоку давнину. Лізинг має багатовікову історію. Перші документи про оренду датуються ще приблизно 2000 роком до н.е. [2, с.61]. Як зазначено у трактаті П. Балтуса та Б. Майджера «Школа європейського лізингу», глиняні таблички знайдені в древньому шумерському місті Ур, містять відомості про оренду [3, с.11]. Об'єктами лізингу були, як правило, сільськогосподарські знаряддя, земля, водні джерела, тварини тощо. Орендарями були місцеві фермери, орендодавцями – священники [2, с.3]. Лізинг у сучасному розумінні з'явився та почав розвиватися у Сполучених Штатах Америки всередині 50-х років ХХ ст. Великою заслугою уряду США було визнання лізингу як прогресивного інвестиційного джерела оновлення техніки та стимулювання його використання через запровадження спеціальної програми розвитку. Вже через 10 років відбулася справжня революція в орендних відносинах, лізинг почав поширюватись в

європейських країнах – Франції Великобританії, Німеччині, Швейцарії, Австрії та інших країнах [2, с. 4], а обсяги інвестицій в устаткування через механізм лізингу зросли в п'ять разів. В оренду масово здавали засоби виробництва, технологічне устаткування, автомобілі, судна, літаки тощо. Лише у кінці 70-х років XX ст. лізингові операції почали використовувати у Японії. Таке запізнення можна пояснити закритістю та відсталістю тогочасної японської економіки та її небажанням інтегруватися у світовий економічний простір. Після тріумфального виходу лізингу на ринки США, європейських країн та Японії, він швидко поширюється, змінюється, удосконалюється та набирає нових форм [4, с.8]. Основні історичні події та економічні причини, що спричинили появу лізингу у сучасному розумінні, подані на рисунку.

Історичні передумови та причини виникнення лізингу

Формування цілей статті (постановка завдання). Вивчення світового досвіду ведення лізингової діяльності та оцінювання можливості його використання для вітчизняного ринку лізингових послуг.

Виклад основного матеріалу досліджень з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Еволюція лізингових послуг у світі схожа на розвиток будь-якого іншого ринку – зростає від виникнення до досягнення повного розвитку. Іноземні фахівці виділяють шість стадій розвитку лізингу,

зокрема: оренда, простий фінансовий лізинг, комплексний фінансовий лізинг, пакетування послуг (операційний лізинг), нові лізингові продукти та зрілість лізингу [5]. Основна частина світового лізингу сконцентрована у «трикутнику» – США – Західна Європа – Японія [2, с.4; 21], тому доцільно вибрати саме ці країни для порівняльного аналізу із українським ринком лізингу.

В Україні ринок лізингу перебуває на другій стадії, для якої характерний фінансовий лізинг – найперша лізингова послуга, відмінна від оренди, яка передбачає придбання предмета лізингу в кінці терміну [5]. Лізингодавець просто фінансує придбання основних фондів через лізинг, не бажаючи його повернення в кінці терміну, наражається лише на кредитний, а не на майновий ризик через нерозвиненість вітчизняного вторинного ринку. Лізинговий продукт, як правило, пропонується у дилерській мережі певного виду продукції та обмежений фінансуванням придбання майна без пропозиції сервісного обслуговування. Український ринок значною мірою залежний від відсотків за лізинговими операціями і лізингоодержувачу все ще дуже притаманна психологія власності.

Ринок лізингу США характеризується істотною консолідацією лізингового ринку, яка має форму поглинань, придбань, спільних підприємств або альянсів та інвестиційних фондів і відповідає шостій стадії розвитку лізингу – зрілості лізингового ринку. Передумовою, що сприяла такому швидкому та високому рівню розвитку лізингу, було введення податкових пільг на стадії зародження та їх чітке законодавче регулювання Управлінням внутрішніх доходів міністерства фінансів США з появою зловживань у значних розмірах та можливістю приховувати від інвесторів реальний обсяг заборгованості, Управління стандартизації фінансового обліку внесло зміни для пільгового режиму (1977 р.), зменшивши розмір пільг. У період стабілізації економіки (80-ті роки), податкові пільги більше не розглядалися як інструмент стимулювання капіталовкладень і, реформуючи податкову систему США, уряд обмежив використання податкових пільг, скасувавши інвестиційні пільги та змінивши профіль амортизації. Зі зниженням прибутковості лізингової діяльності, розвиток лізингової послуги не зупинився [6, с.113], оскільки ринок характеризувався стійким та зрілим станом. Поле конкуренції лізингових організацій перемістилося із величини процентних ставок на якість додаткової вартості лізингу, а саме: гнучкість лізингової угоди, знання ринків устаткування, сервісне обслуговування, широкі можливості реалізації устаткування на вторинному ринку тощо.

За останнє десятиліття ринок лізингу США виріс до найвищої стадії розвитку – зрілості лізингового ринку. Цій стадії притаманні нижчі норми прибутку, що змушують лізингові організації збільшувати власну операційну ефективність замість збільшення обсягів продажу. Лізингові організації зосереджуються більше на оцінюванні ризиків активів, зменшуючи свою увагу до проблем кредитування, запроваджують мало інноваційних продуктів та стають експертами у конкретних видах обладнання. Як свідчать дані World Leasing Yearbook, сьогодні спостерігається тенденція загального затихання ринку лізингу, скорочуються обсяги лізингових операцій, і їх зростання можливе лише за умов загального зростання економіки. Хоча ринок і досяг зрілості, проте багато лізингових організації продовжують пропонувати тільки фінансовий лізинг, а інші надають послуги лише операційного або комплексного лізингу.

Ринок лізингу Німеччини перебуває сьогодні на стадії пакетування послуг або операційного лізингу [5]. Причинами, що сприяли переходу до четвертої стадії, були інтенсивна конкуренція, передавання лізингових технологій з однієї країни в іншу, попит мультинаціональних лізингоодержувачів та розвиток вторинного ринку основних фондів. Ключовою характеристикою цього продукту є здатність лізингоодержувача повернути обладнання наприкінці терміну лізингу та повний спектр послуг, притаманний багатьом операційним лізингам [5]. Німецькі лізингові організації пропонують надзвичайно зручний для лізингоодержувача набір послуг, який максимально враховує його потреби та передбачає: надання обладнання, транспортування, встановлення, технічне обслуговування, навчання персоналу з експлуатації тощо. Роботі фахівців німецьких лізингових організацій притаманна творчість, винахідливість та гнучкість до потреб клієнтів. Над розробленням договору лізингу часто працюють не лише лізингові організації, але і підприємства-позичальники, які, як правило, пропонують власні договори, що повніше захищають їхні інтереси.

Порівняльна характеристика надання лізингових послуг в Україні та світі

Порівняльні ознаки	США	Німеччина	Японія	Україна
1	2	3	4	5
Застосування лізингу у сучасному його розумінні.	50-ті роки XX ст.	1962 р.	1978 р.	90-ті роки XX ст.
Стадія розвитку лізингу.	Зрілість лізингового ринку.	Пакування послуг або операційний лізинг.	Нові лізингові продукти.	Простий фінансовий лізинг.
Характеристики договору фінансового лізингу				
1. Інвестиції в предмет лізингу лізингоотримувачем.	Лише окремі удосконалення.	-	-	Покращання предмета лізингу лише за згодою лізингодавця.
2. Термін лізингової угоди.	Менше ніж 80 % корисного строку служби.	40–90 % економічного терміну служби.	Менше ніж 70 % економічного терміну служби та 60 %, якщо термін понад 10 років [3, с.196].	Більше ніж 75 % первісної вартості.
3. Наявність опціону (права викупу).	Не обов'язкова.	Передбачається. Вартість опціону збігається з вартістю майна на момент реалізації.	Передбачається. Опціони раннього завершення, оновлення та інші інновації.	Не передбачається.
4. Залишкова вартість предмета лізингу.	Не менше ніж 20 %.	-	Нульова чи номінальна.	-
5. Вартість лізингових платежів.	Більша чи дорівнює 90 % ринкової вартості предмета лізингу.	Покриває вартість виробництва, придбання та інші поточні витрати.	Приблизно дорівнює сукупним витратам на придбання майна.	Дорівнює вартості об'єкта лізингу або перевищує її.
6. Розгляд фінансового лізингу у системі оподаткування.	Лізинг – продаж послуги. Весь лізинговий платіж лізингодавець зараховує як валові доходи, а лізингоотримувач – як валові витрати [7, с. 37].	Лізинг – продаж майна. Частина лізингового платежу, що відшкодовує основну вартість об'єкта лізингу, не є прибутком лізингодавця і не визначається витратами лізингоотримувача [7, с.36].	Лізинг – продаж послуги.	Лізинг – продаж майна.
Характеристики лізингової діяльності				
Пільги.	Прискорена амортизація, інвестиційні податкові пільги [3, с. 779].	Відмінені урядом після значних зловживань.	Не передбачаються.	Прискорена амортизація.
Домінуючі сектори економіки, де розвивається лізинг.	Автотранспорт, літаки, медичне обладнання.	Автотранспорт, машини та устаткування, нерухомість (зокрема земля), технології інтенсифікації виробництва, інформаційного забезпечення.	Устаткування для обробки інформації та зв'язку, обладнання для автоматизації облікових робіт.	Водний та залізничний транспорт, легкові автомобілі, транспорт для пасажиро- та вантажоперевезень, літаки.

1	2	3	4	5
Провідні лізингові організації.	Security Pacific Consider Corp, Bank Amerilase Group.	“Митфинанц Гмбх”, “Гефа – лізинг Гмбх”.	"Gentury Leasing System", Orix Corporation.	Перша лізингова компанія, «Укр-лізинг».
Законодавство, що регулює лізингові відносини.	Лізинговий договір і положення громадянського та торгового прав.	Судова практика та постанови податкових органів.	Загальні норми законів та підзаконних актів.	Спеціальні закони.
Характерні особливості.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Активне захоплення світового ринку лізингу. 2. Боротьба із фіктивними лізинговими договорами. 3. Консолідація лізингового ринку, у формі поглинань, придбань, спільних підприємств або альянсів та фондів. 4. Низькі норми прибутку, збільшення операційної ефективності. 5. Загальне зниження темпів розвитку лізингу. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Динамічний розвиток різних видів лізингу. 2. Більшість лізингових операцій здійснюються організаціями Національної федеративної асоціації ЛК. 3. Жорстка конкуренція на ринку лізингу. 4. Активний розвиток вторинного ринку. 5. Зростання попиту мультинаціональних лізингодержувачів. 6. Лізингові організації надають повний спектр, супутніх послуг. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Використання економічних методів стимулювання лізингу – надання дешевих довготермінових кредитів. 2. Розширення діяльності на зовнішньому ринку. 3. Лізинг надають спеціалізовані організації. 4. Утворення лізингових організацій, на замовлення цілих ринків. 5. Поява нових продуктів: сек'юритизація, венчурний та комплексний лізинг. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Стабілізація лізингової діяльності протягом 2006–2007 рр. 2. Обмежена конкуренція між лізинговими організаціями та жорстка конкуренція з боку банків. 3. Активне проникнення на лізинговий ринок іноземних організацій. 4. Виникнення проблем із фінансуванням лізингової діяльності. 5. Нерозвинений вторинний ринок основних фондів.

Німецькі лізингові організації останніми роками виходять на міжнародний ринок, розвиваючи співпрацю насамперед із своїми сусідами по ЄС, країнами арабського світу та віднедавна і з Україною, пропонуючи конкурентні лізингові послуги із широким спектром можливих предметів лізингу. Хоча за якісними характеристиками німецькі лізингові послуги ще поступаються американським та японським послугам, які надають інтерлізингові організації [2, с.7], проте за темпами нарощення лізингових операцій навіть перевищують їх [5].

Лізинг у Японії виник значно пізніше, ніж в інших розвинутих державах, проте значні та регулярні інвестиції у розвиток науки та техніки вплинули на стрімкий розвиток новітніх технологій, позначилися на темпах поступу ринку лізингу та вивели останнім часом японський ринок лізингу на п'яту стадію еволюції світового ринку лізингу – *стадію нових лізингових продуктів*. Спонукальними чинниками еволюції лізингу були жорстка конкуренція, творчість лізингових організацій та постійне розроблення новітніх високовартісних видів техніки та технологій. Операційний лізинг як фінансовий продукт стає дуже розвиненим, зі складними опціонами завершення терміну лізингу, опціонами раннього завершення, оновлення та подовження кредитів, оновлення технологій та інші інновації. Все це створює нові можливості для гнучкості, пристосовування терміну лізингу до фінансових, економічних та технологічних змін у лізингоотримувача. Японські лізингові організації надають такі послуги, як сек'юритизація, венчурний лізинг та комплексний лізинг.

Результати дослідження іноземного та вітчизняного ринків лізингу, проаналізовано, згруповано та подано у таблиці.

Аналіз практики провідних країн світу свідчить про важливу роль лізингу в економічному зростанні країни, особливо у перехідний період розвитку економіки. Для бізнесу лізинг є джерелом додаткового капіталу, що дає змогу активізувати його діяльність. Для національної економіки лізинг сприяє збільшенню зайнятості, покращанню соціального клімату у державі, розширенню податкової бази та зростанню ВВП (внаслідок нагромадження капіталу, через придбання обладнання).

На темпи нагромадження капіталу істотно впливає податкова політика країни. “Лізинговий бум” у світовій практиці зумовлювався наданням на стадії становлення лізингових відносин податкових пільг учасникам ринку лізингових послуг [8, с.7], метою яких є стимулювання використання лізингу у господарській діяльності. І лише з поглибленням, поширенням та розвитком ринку лізингу роль пільг поступово зменшувалася. Лізингова послуга ставала настільки конкурентоздатною, порівняно із іншими фінансовими послугами, що не потребувала використання значних пільг – податкових кредитів, податкових списань та прискореної амортизації.

Запровадження пільг для вітчизняних суб’єктів лізингової діяльності є одним із перших та ефективних кроків держави для стимулювання швидкого розвитку лізингового ринку. Величина та обсяг пільг повинні корелювати із рівнем розвитку економіки та ринку лізингу і відповідати реальним потребам лізингоотримувачів.

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Порівняльний аналіз ринків лізингу України, США, Німеччини та Японії дає змогу стверджувати: рівень розвитку лізингу корелює із рівнем розвитку виробничого сектора економіки країни, і впливає на темпи розвитку стратегічно важливих ринків; іноземні лізингові організації швидко та вміло пристосовуються до реальних потреб світової економіки, впроваджуючи новітні форми та методи надання лізингових операцій та розширюють сфери застосування; запровадження на початковому етапі зародження лізингу пільг, спрямованих на стимулювання розвитку лізингу, є вкрай необхідним та економічно доцільним заходом для забезпечення соціально-економічного розвитку держави; машинобудування є домінуючим сектором економіки у якому темпи зростання лізингових послуг та частка лізингу в інших джерелах фінансування, є чи не найвищими.

Подальші дослідження лізингової діяльності доцільно спрямувати у таких напрямках: запровадження та адаптація новітніх форм лізингу у сучасних умовах в Україні; оцінювання фінансово-економічного стану лізингоотримувача застосовуючи дискримінантні рівняння; формування стратегій надання лізингових послуг машинобудівними підприємствами тощо.

1. Грищенко І.М. Дослідження становлення лізингового посередництва // *Актуальні проблеми економіки*. – 2006. – № 8(62). – С 61–66. 2. Артиш В.І. Історичні аспекти виникнення та розвитку лізингу в світі // *Український інвестиційний журнал WELCOME*. – 2004. – № 11–12. – С. 3–11. 3. Трач В.П. Лізинг: теоретичні аспекти та практика (на прикладі автотранспортних засобів) – Львів: Видавництво Державного університету «Львівська політехніка», 2001. – 436 с. 4. Купалова Г. І., Гринчук Ю. С. Лізинг в Україні: статистико-економічний аналіз, прогноз, шляхи подальшого розвитку. – К.: Бібліогр., – 2007. – 237 с. 5. Внукова Н.М. Чи є можливості розвитку фінансового лізингу в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.leasing.org.ua>. 6. Онищук Я.В. Розвиток лізингу в Україні // *Фінанси України*. – 2005. – № 7. – С.106–113. 7. Славянська Н., Барабан Л. Оподаткування операцій фінансового лізингу // *Вісник НБУ*, № 4, 2005. – С. 37–40. 8. Пономаренко Т. Через системне регулювання лізингових операцій до створення високотехнологічних виробництв // *Інформаційно-аналітичний журнал: Лізинг в Україні*, 2006. – № 3. – С. 7–8.